

Introïtustekst:

Ain't gonna let nobody turn me 'round

Lezing:

1 Numeri 12, 1-10

Mirjam en Aäron maakten aanmerkingen op Mozes vanwege zijn huwelijk met een Nubische vrouw: 'Hij is met een Nubische getrouwd!' Ook zeiden ze: 'Heeft de Eeuwige soms uitsluitend bij monde van Mozes gesproken en niet ook bij monde van ons?' De Eeuwige hoorde dit. Nu was Mozes een zeer bescheiden man – niemand op de hele wereld was zo bescheiden als hij. Onmiddellijk gebod de Eeuwige Mozes, Aäron en Mirjam: 'Ga alle drie naar de ontmoetingstent.' Dat deden ze. Toen daalde de Eeuwige af in de wolkkolom, ging bij de ingang van de tent staan en riep Aäron en Mirjam. Nadat zij beiden naar voren waren gekomen, zei hij: 'Luister goed. Als er bij jullie een profeet van de Eeuwige is, maak ik mij in visioenen aan hem bekend en spreek ik met hem in dromen. Maar met mijn dienaar Mozes, op wie ik volledig kan vertrouwen, ga ik anders om: met hem spreek ik rechtstreeks, duidelijk, niet in raadsels, en hij aanschouwt mijn gestalte. Hoe durven jullie dan aanmerkingen op mijn dienaar Mozes te maken?' De Eeuwige ontstak in woede tegen hen en ging weg. Nauwelijks had de wolk de tent verlaten of Mirjam werd getroffen door huidvraat, haar huid was wit als sneeuw.

Matteüs 15, 21-28

En weer vertrok Jezus; hij week uit naar het gebied van Tyrus en Sidon. Plotseling klonk de roep van een Kanaänitische vrouw die uit die streek afkomstig was: 'Heb medelijden met mij, Heer, Zoon van David! Mijn dochter wordt vreselijk gekweld door een demon.' Maar hij keurde haar geen woord waardig. Zijn leerlingen kwamen naar hem toe en vroegen hem dringend: 'Stuur haar toch weg, anders blijft ze maar achter ons aan schreeuwen.' Hij antwoordde: 'Ik ben alleen gezonden naar de verloren schapen van het volk van Israël.' Maar zij kwam dichterbij, wierp zich voor hem neer en zei: 'Heer, help mij!' Hij antwoordde: 'Het is niet goed om de kinderen hun brood af te nemen en het aan de honden te voeren.' Ze zei: 'Zeker, Heer, maar de honden eten toch de kruimels op die van de tafel van hun baas vallen.' Toen antwoordde Jezus haar: 'U hebt een groot geloof! Wat u verlangt, zal ook gebeuren.' En vanaf dat moment was haar dochter genezen.

Overweging

Beste gemeente... Zoals u gehoord hebt, is mijn naam Jacintha Groen. Ik sta hier, maar ben geen predikant en heb daarom geen diepzinnige preek voorbereid. Dat kan ik ook niet. Ik wil graag mijn eigen verhaal vertellen en hoe dat raakt aan het thema van deze overdenkingen.

Ik ben geboren en opgegroeid in Suriname. Het leven was daar goed, al hadden we het niet breed. Suriname is een heel mooi land: het oerwoud met zijn machtige bomen en wilde rivieren, de kustvlakte met de oude plantages, Paramaribo met zijn monumentale witte houten huizen. Echt, als u de kans krijgt, moet u er eens naar toegaan. U zult u verwonderen. Daar, zult u uw eigen geschiedenis leren kennen. Net als ik, zijn alle mensen in Suriname gekleurd. Bijna iedereen daar heeft een migratieachtergrond, zoals dat heet. Migratie uit Afrika, India, Java, China en ook Nederland. Het is dus bij uitstek een multiculturele samenleving, tot stand gebracht door Nederland om de plantages te bewerken. De inheemse bevolking, de Amayanen, zoals ze zich noemen, vormen nog maar een heel kleine minderheid.

Ondanks of misschien wel dankzij, die veelkleurige samenleving kenden we geen verhit debat over cultuur en identiteit, zoals hier nu in Nederland. We leerden natuurlijk wel over onze geschiedenis: ik bedoel de deportatie van Afrikanen, de slavernij op de plantages en later de geronselde arbeiders uit China, India en Java, die het niet veel beter hadden. Maar we namen het voor kennisgeving aan. We hadden andere dingen aan ons hoofd.

Zo kwam ik hier 30 jaar geleden op vakantie. En ik bleef hier, voor werk en de liefde. Ik trouwde, ja hier in deze kerk nog wel, kreeg kinderen, werkte – en werk nog steeds - in het basisonderwijs; ik werd actief in de protestantse Gemeente Leiden. In Suriname was ik ook al actief in de Lutherse Kerk. Ik voelde me thuis in Nederland. En toch.... Er begon iets te knagen in de loop der tijd: ik ben anders; hoor ik er wel bij? ; toch discriminatie dan?. Het zware woord is gevallen! Discriminatie ondervinden is als gif dat zich langzaam ophoopt in je lichaam tot je er ziek van wordt. Eerst zijn het kleine dingetjes: je wordt overgeslagen in een rij bij een receptie, je wordt aangezien voor de schoonmaakster, iemand denkt dat je iets niet kan betalen. Je zet je er overheen. Je lacht erom misschien. Maar dan krijgen je kinderen er ook mee te maken. Wegkijken en weglachen lukt niet meer. Je ziet het ook gebeuren bij anderen: mensen uit voormalig Indië en de Molukken, Marokkaanse en Turkse Nederlanders, Oost-Europeanen, vluchtelingen, LHTBI-ers. Je voelt steeds meer verontwaardiging en ook plaatsvervangende verontwaardiging. Tegelijkertijd lijken ideeën, die voorheen nog werden verafschuwde, meer te worden geaccepteerd, zoals: de Afrikanen met een laag IQ, waarmee we ons vooral niet moeten vermengen; en - terug van weggeweest – de sluwe Joden, die de wereldheerschappij nastreven; vluchtelingen, die alleen maar gelukszoekers en profiteurs zijn; en dan de “echte” Nederlanders, die zichzelf als een bedreigde soort zien, van wie alles wordt afgenomen; nu ook nog Zwarte Piet.

Die ideeën zijn als een virus, dat de politiek, instanties en medeburgers infecteert. Denk aan de “Pleur op” speech van onze minister-president, de algoritmen bij de belastingdienst, het etnisch profileren door politie, en dan de moord op George Floyd. Er barstte een bom in mij. Het gif moest eruit. Ik werd activist. Gelukkig niet alleen ik. Met anderen, waaronder Wessel Eykman, organiseerden we de Black-Lives-Matter demonstratie in Leiden. Discriminatie is hardnekkig. Afgelopen week bracht het Sociaal Cultureel Planbureau daarover een rapport naar buiten. Het blijkt dat juist tweede en derde generatie migranten, die zijn geïntegreerd en goed opgeleid, de meeste last ondervinden van discriminatie.

Dit alles stimuleert me des te meer om initiatieven te ontwikkelen voor meer bewustwording en verbinding. Daar was ik al mee bezig. Ik bedoel dan de herdenking en viering in Leiden van de afschaffing van de slavernij, het Songs of Freedom festival. Ik ben daarom trots en blij dat ons projectkoor hier vandaag is. Ook zet ik me in voor een monument als concrete plek die herinnert aan die pijnlijke geschiedenis; onderwijs op basisscholen met het eerlijke verhaal over onze geschiedenis en hoe die is uitgemond in de multiculturele samenleving; en kinderen wapenen tegen rare ideeën over mensen met migratieachtergrond.

De acties en zeker dat monument blijken controversieel te zijn. Er waren veel positieve reacties maar ook negatieve in de sfeer van: Moet dat nou?; Het is zo lang geleden; Ik heb daar niks mee te maken; Onzin!. Woke gedoe! Dan zeg ik: Nederland heeft in 1873 – en andere Europese landen al eerder - de slavernij afgeschaft, Ketji Koti noemen we dat. Maar het superioriteitsgevoel, dat daarachter zit, is nooit afgeschaft. Het werkt door. Mensen van kleur voelen dat tot aan de dag van vandaag.

Met dat activisme begon ik me ook vragen te stellen over mijn rol in de kerk en zelfs mijn geloof. Ik was en ben namelijk nog steeds ouderling. In hoeverre is dat beïnvloed door de koloniale overheersers? En hoe kijk ik aan tegen mijn zogenaamde “heidense” voorouders. Zij hebben zich

staande gehouden tijdens de slavernij, zodat ik kon zijn wie ik ben? De kerk lijkt zelf in verwarring. De scheidslijnen in het identiteitsdebat in Nederland zijn ook zichtbaar in de kerk. Is daarom de kerk zo stil? Ter illustratie: B&W van Leiden is verzocht, middels een petitie, om onderzoek te doen naar de rol van Leiden in het koloniale verleden. De petitie is ondertekend door een aantal organisaties en individuen. De kerk was daar helaas niet bij. Dat deed wel pijn. De kerken speelden namelijk een belangrijke maar dubieuze rol in de koloniale tijd. Er vindt nu onderzoek plaats vanuit de Vrije Universiteit, maar er is al veel bekend. De slavenhandel en de slavernij werden indertijd gerechtvaardigd door de kerken. In Nederland was dat de Hervormde kerk, de toenmalige staatskerk. De gangbare gedachte was dat Afrikanen ongelukkige heidenen waren, die toch al in het duister leefden. Zij waren nakomelingen van Cham, de zoon van Noach, die zijn vader had beschaamd (Genesis 9). Zij waren daarom vervloekt tot eeuwige dienstbaarheid aan het nageslacht van Noachs andere zonen. En de donkere huid zou het teken van die vloek zijn. In de bijbel staat helemaal niet dat het om Afrikanen gaat. De theologen uit die tijd waren heel creatief in dat soort tekstinterpretaties. Zo redeneerde men dat slavernij geoorloofd was, zolang de slaven maar geen christenen waren. De Hervormde en Lutherse Kerk bedreven daarom geen zending onder de slaven in de Nederlandse koloniën. Ze hielden zich volledig afzijdig, ook in diaconaal opzicht.

Later deed een theoloog, een voormalig Afrikaanse slaaf nota bene, die hier in Leiden studeerde, er nog een schepje bovenop. In zijn proefschrift stelde hij dat ook christenen in slavernij kunnen worden gehouden, want waar de Geest van de Here is, daar is vrijheid, zegt Paulus in een van zijn brieven. Lichamelijke vrijheid was niet van belang.

Maar in Bijbelse tijden werd helemaal niet neerbuigend naar Afrikanen gekeken. Denk aan de koningin van Sheba en de kamerling uit Ethiopië. Het verhaal van Numeri 12, dat we net hebben gelezen, gaat mij natuurlijk bijzonder aan het hart. God strafte Mirjam omdat ze Mozes bekritiseerde dat hij een zwarte Nubische vrouw had en dat hij daarom geen voorbeeldige leider kon zijn. Als straf kreeg ze een huidziekte, die haar helemaal wit maakte. Als dat geen humor is! Maar op voorspraak van Mozes streek God over zijn hart en genas haar.

Mozes en zijn Nubische vrouw (Genesis 12: 1-14). Van de Vlaamse schilder Jacob Jordaens (1650)

Het is een klein verhaal. Ik kende het eigenlijk niet. Toch heeft de Vlaamse schilder Jacob Jordaens in 1650 juist dat verhaal aangegrepen om Mozes en zijn zwarte vrouw uit te beelden. Hier zie je het. Het lijkt wel of Mozes vraagt: wat je vind je van ons? Waarom zou de schilder dit onderwerp hebben gekozen? Misschien was het een artistieke uitdaging om zwarte mensen uit te beelden. Die woonden toen ook al in de grote steden Amsterdam en Antwerpen. Andere schilders deden dat

ook. Bekend zijn de oefenschetsen van Rembrandt. Zwarte mensen werden heel respectvol afgebeeld.

De Sybille Agrippina (profetes). Van de Vlaamse schilder Jan van den Hoecke (1630)

Ik ben zelf onder de indruk van dit schilderij van Jan van den Hoecke uit 1630. Waarschijnlijk heeft hij deze prachtige en krachtige zwarte vrouw geschilderd naar een model. Volgens mijn man moet hij verliefd op haar zijn geweest, anders kon hij haar niet zo schilderen. Maar deze schilders leefden voor de bloeitijd van de plantages en de slavernij. Helaas kregen daarna karikaturen van zwarte mensen de overhand. Denk aan de Black Minstrel shows in Amerika, de Disney tekenfilms, de Sjors en Sjimmie strips en natuurlijk Zwarte Piet.

Het andere verhaal uit Mattheus 15 gaat ook over een buitenlandse vrouw. Jezus is dan met zijn discipelen in de buurt van Tyrus en Sidon, het huidige Libanon. Jezus wil de vrouw en haar zieke kind eerst niet helpen. Hij zegt dat God en zijn heilsbelofte er alleen zijn voor de Joden. Hij vergelijkt het met brood, dat je geeft aan de kinderen en niet aan de honden, de heidenen. Eigen volk eerst, dus. Dat komt erg onsympathiek over en lijkt niet te kloppen met de boodschap van het christendom. Begreep Jezus toen nog niet waar hij voor stond? Kan dat? Is hij dan toch veel menselijker dan wij altijd dachten? We lezen ook dat hij soms bang en onzeker was, zoals in de nacht voordat hij werd gevangengenomen. De vrouw wijst hem terecht in het verhaal. Ze zegt: "Ook de honden eten het brood, dat van de tafel valt." Dan draait Jezus 180 graden om. Hij bewondert haar om haar geloof en haar kind wordt genezen.... Wat betekent dit? Wilde hij haar op de proef stellen of zag Jezus opeens het licht? Was deze gebeurtenis dan het begin van zijn universele missie? En dat, alleen omdat een buitenlandse vrouw hem tegensprak? Ja, voor mij staat vast: voor jezelf en anderen opkomen, noem het activisme, is nodig. Het werkt. En mijn geloof en God? Nou uit deze verhalen blijkt dat er met God valt te praten. Dus dat blijf ik doen!

Slottekst:

Nelson Mandela: "A winner is a dreamer who never gives up."

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl